

DOLAZAK I POČECI JAVNOG RADA SESTARA MILOSRDNICA U HRVATSKOJ

A. M. BABIĆ

Vrijeme dolaska sestara milosrdnica u Zagreb slično je vremenu svetoga Vinka Paulskog: bijeda na svakom koraku, ljudi bez krova, bez odijela, bez kruha, bolesnici, starci, siromasi. Vinko nalazi rješenje u Kristovoj zapovijedi: „Ljubite jedni druge kao što sam ja ljubio vas“ (Iv 15, 12). Snagom te ljubavi prema Bogu i bližnjemu, u suradnji sa Lujzom de Marillac, ustanovljuje zavod Kćeri kršćanske ljubavi, sestre milosrdnice. Kad su se obraćali Vinku da im pošalje sestre, odgovarao je: „Radite kao ja, stvarajte na licu mjesta, izvadite iz zemlje što se može, probudite u srcima požrtvornost, ohrabrite inicijative oživivši u dušama veliku samilost Kristovu i dobri će vas Bog blagosloviti“. (1)

Dva stoljeća kasnije Vinkovo već djelo živi gotovo u svim zemljama habsburške monarhije osim u Hrvatskoj, gdje su društveno-ekonomske prilike doprinijele umnažanju bijede na kulturno-prosvjetnom i socijalnom polju: nepismenost, bolesnici, siromasi, bijeda svake vrste. Da priskoči u pomoć svom vremenu i prilikama u Zagrebu i Hrvatskoj, biskup Haulik svakako želi uprisutniti Vinkovu ljubav po sestrama milosrdnicama. Primjera radi navodimo da su tada u Zagrebu bile samo dvije učiteljice za žensku mladež. Zato biskup Haulik traži sestre milosrdnice, koje dolaze u Zagreb 5. rujna 1845. godine. U Pfannerovoj kronici zagrebačkog samostana piše da je „u prvi kraj došlo šest sestara iz Tirolske u Zagreb. Dan je njihova dolaska bio 5. rujna 1845“. (2) O istome nam svjedoči i Službeni popis sestara, gdje uz imena za svaku sestru stoji zapisano da je došla u

---

Ovaj prikaz je skraćeni izvadak iz diplomske radnje koju sam obradila pri Katedri crkvene povijesti na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu pod naslovom: „MILOSRDNICE U HRVATSKOJ (1845–1856)“.

1) Konferencije svetog Vinka Paulskog, Zagreb, 1968, str. 21. i 24.

2) V. PFANNER, Kronika zagrebačkog samostana i zagrebačke Družbe milosrdnih sestara, str. 43. Pisao ju je na njemačkom jeziku 1862/63, na osnovi kućne predaje, osobito na osnovi podataka tadašnje predstojnice s. Ivane Krösbacher – tada jedine na životu od prvih šest sestara.

Zagreb 5. rujna 1845. Isti datum nalazi se i na računu tadašnjeg vlasnika zagrebačke gostione „K crnom orlu“, gdje su prvu noć prenoćile sestre. (3)

Poznata su nam imena prvih sestara: Augustina MÜLLER, Ivana KRÖSBACHER, Karolina FRŮBECK, Augusta ARTINGER, Veronika KRANEBITTER i Filipina ELSENSHON. S. Augustina i s. Ivana bile su zavjetovane sestre, a ostale još novakinje. Prva predstojnica zagrebačkog samostana bila je sestra Augustina MÜLLER. (4)

ZEMLJIŠTE ZA GRADNJU SAMOSTANA

Od svoga dolaska u Zagreb (1838) biskup Haulik se bavio mišlju da u Zagrebu osnuje trajnu zadužbinu – samostan sestara milosrdnica. Kao prikladno mjesto učinio mu se kraj u donjem gradu, na tadašnjoj Savskoj cesti, sada Frankopanskoj ulici, gdje se nalazila tzv. Čačkovićeve livada. Kako se biskup neko vrijeme (1839/40. g.) nalazio u Požunu na hrvatsko-ugarskom saboru, za njegove želje i planove saznajemo iz dopisivanja s tadašnjim zagrebačkim kanonikom i ravnateljem biskupske kancelarije, Ivanom Kraljem (5). Iz pisama se jasno razabire Haulikovo uvjerenje o velikoj koristi koju bi donijela prisutnost sestara milosrdnica Zagrebu i okolici.

Iz pisma kanonika Kralja naziru se poteškoće oko zemljišta za gradnju samostana. Spomenuta livada imala je dva vlasnika: Franju Čačkovića i Franju Novaka. Iako prvi pokušaj dogovora s Čačkovićem u prosincu 1839. nije uspio, Haulik uporno želi tu livadu premda su mu ponuđena druga zemljišta, kako se razabire iz pisma od 20. siječnja 1840: „Najviše se pak meni dopada veličina prostora i to, što je s više strana potpuno otvoren, pa bi spavaonice i sobe koje bi se izgradile, imale dijelom jutarnje, dijelom poldašnje sunce“ (6).

KUPOPRODAJNI UGOVOR

Sve pogodbe kanonika Kralja s odvjetnikom Franjom Novakom, suvlasnikom zemljišta, čekale su biskupov povratak. Konačno 2. lipnja 1840. Haulik isplaćuje Franji Novaku

---

3) Račun glasi: za dvije sobe od 5. do 6. rujna 4 for.
za lojene svijeće 8 novč.
za jelo s kruhom 2 for. 48 novč.
za zajutak 1 for. 48 novč.
za služinčad 1 for.

UKUPNO: 9 for. 44 novč.

4) JURAJ HAULIK, Slovak iz Trnave, zagrebački biskup (1837), nadbiskup (1853) i kardinal (1856), veliki dobročinitelj siromašnog naroda. Umro je 1869. g. Up. V. DEŽELIĆ, Kardinal Haulik nadbiskup zagrebački, Zagreb, 1929.

5) Dopisivanje je na latinskom jeziku, a čuva se u Acta personalia G. Haulik, sv. VII., Arhiv zagrebačke nadbiskupije.

6) J. LAHNER, Arhivska građa o počecima samostana družbe sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga u Zagrebu, str. 15., arhiv Družbe.

pogođenu cijenu od 1800 for. i 12 dukata, a 7. srpnja 1840. g. sklopljen je i službeni kupoprodajni ugovor (7), što ga potpisani „dobrovoljno, neopozivo i zauvijek sklopismo niže označene godine, mjeseca i dana. I to: s jedne strane ja Franjo Novak, fiškal i prisjednik sudbenog stola, kao opunomoćenik moje žene Antonije, rođene Čačković, prodajem i zauvijek odstupam preuzvišenome gospodinu Jurju Hauliku... polovicu livade pokojnoga Ivana Čačkovića, koja je kao dio pripala mojoj ženi prigodom diobe, poduzete s ostalim sudiobenicima, ta koja se nalazi u području jurisdikcije slobodnoga i kraljevskoga grada Zagreba, zajedno s drvenim podzidanim štagljem, što na rečenoj livadi stoji... Prodajem je pak za svotu od 1800 for. konv. novca u srebrenim cvancigama, računajući tri za jedan forint... i k tome 12 kremničkih zlatnika kao dar, uz izričitu napomenu da na titulovanoj Njegovoj Preuzvišenosti ostaje teret, te plati i snosi zemljišnu pristojbinu i osim toga sve troškove ugovora i uvođenja i ostale troškove.

S druge strane ja Juraj Haulik, biskup zagrebački, od svoje volje prihvaćam gore navedene uvjete i primam u svoje vlasništvo gore opisanu livadu, koja je pravno zauvijek na mene prešla.

Da to ukrijepimo i učvrstimo, potpisujemo ovaj ugovor i utvrđujemo ga običajnim pečatima.

U Zagrebu, dne 7. srpnja 1840“.

Tako je bilo kupljeno zemljište površine od 2700 čhv. za budući samostan sestara milosrdnica u Zagrebu.

Zagrepcani su sa simpatijama pozdravili darežljivost svoga biskupa. Tako je na sjednici gradskog magistrata 13. lipnja 1840. istaknuto da „ovaj događaj pruža sjajan dokaz o tome, da svi pothvati i nastojanja Njegove preuzvišenosti smjeraju spasonosnim svrhama Crkve i domovine, te pomaganju patničkog ljudstva, te u svakom obziru zaslužuju posebnu pažnju i zahvalnost. Zato magistrat i zastupstvo izjavljaju, da potpuno i bez ograničenja pristaje i da se priključuje napomenutom ugovoru, te pismeno saopćuje biskupu zaključak: da se zgrade na njem zauvijek oslobađaju i izuzimlju od svakog tereta i poreza“ (8).

Gajeve „Nirske novine“ od 13. veljače 1841. pozdravljaju dolazak milosrdnica: „Spasonosno djelovanje reda ovoga u drugih državah, naročito u Francuskoj, a u najnovije doba u glavnom i stolnom gradu Beču, lěpo mu je i časti puno priznanje pribavilo i oznamenovalo ga kao zaista koristno i dobrotvorno zavedenje. Na krasnom mjestu dolnje-

---

7) Original se čuva u Historijskom arhivu Zagreba, god. 1840. br. 2872. Ovjerovljeni prijepis ugovora u Acta oeconomica aedificilia, vol. 499, u Arhivu zagrebačke nadbiskupije.

8) Sjednički protokol magistrata Zagreba (Historijski arhiv Zagreba, 2520). Arhiv zagrebačke nadbiskupije posjeduje prijepis ovog dokumenta (Acta oecon. aedif. 499).

ga grada na Savskoj cesti podići će se lěpo, prostrano zdanje, kojemu će se još lětos temeljni kamen položiti... Prosuditi se i ne mogu se procěniti sve one dobrotvorne posljedice, koje će golemi i velikolěpni taj institut poroditi u obziru obćenitoga dobra siromašnoga puka... uzvišena bo namjera instituta nije druga, nego čověkoljublje i izobraženje ženske mladeži“.

GRADNJA SAMOSTANA I CARSKA POTVRDA HAULIKOVE ZAKLADNICE

Gradnja samostana započela je 1841. godine. Biskup Haulik je imao u planu 1843. godinu kao godinu svršetka gradnje samostana i uvođenje milosrdnih sestara. No stvar se zavukla mnogo dulje nego se očekivalo. (9)

Tek pod jesen 1844. primakla se gradnja kraju tako da biskup Haulik 14. rujna te godine izdaje svoju znamenitu ZAKLADNICU ili UTEMELJNU ISPRAVU CONVENTA MILOSRDNIH SESTARA u kojoj ističe da sestre sv. Vinka treba da u svom samostanu „pored skrbne dvorbe bolesnika otvore i osnovne škole za djecu ženskoga spola“, te „da će po ovom zavodu proizaći osobita dobročinstva tjelesnoga milosrđa za bijednike, koje pritište nevolja i bolesti“. (10) Posebno naglašuje da sestre milosrdnice nikada ne dopuste, te išta kod njih usfali obzirom na redovnički život“. (11)

Zakladnicu je biskup Haulik poslao na odobrenje najvišoj vlasti u Beč, a car Ferdinand je izdao svečanu povelju kojom potvrđuje osnivanje samostana u Zagrebu:

„Mi Ferdinand I. po Božjoj milosti car Austrije, apost. kralj Ugarske i Češke ovog imena peti kralj Dalmacije, Hrvatske, Slavonije... svima kojih se tiče dajemo na znanje, krepošču ove povelje obavješćujući da je našem Veličanstvu ponizno predstavljena i predložena preko vjernoga nam i iskreno ljubljenog časnoga Jurja Haulika od Varallyja, biskupa zagrebačkoga... dana 14. IX. 1844. godine latinskim jezikom izrađena, vlastitom rukom potpisana, pečatom providena.

Utemeljna isprava, kojom gore imenovani biskup željan pomoći trpećem čovječanstvu i promaknuti potrebiti odgoj mladeži ženske uz milostivo naše kraljevsko odobrenje Kongregaciju sestara milosrdnica pod zaštitom svetog Vinka Paulskoga, koji će osim njege bolesnica, po duhu pravila svoga reda voditi brigu i za djevojačku školu triju razreda...

---

9) Biskupova se nada o dolasku sestara milosrdnica u Zagreb u proljeće 1845. nije ispunila. Prve su sestre milosrdnice mogle doći u Zagreb (ne iz Beča nego iz Tirola) tek prvih dana mjeseca rujna, ali ni tada samostanska zgrada nije još bila posve gotova.

10) J. LAHNER, Arhivska građa o počecima samostana družbe sestara milosrdnica svetog Vinka Paulskog u Zagrebu, str. 35.

11) Isto, str. 37.

Mi, dakle, po običajnoj našoj očinskoj brizi i skrbi za pobožne zaklade kr. milošću uslišavši presmjernu molbu... dobrotvornu Utemeljnu ispravu zagrebačkog biskupa Jurja Haulika, koja je našem Veličanstvu navlastito predočena, ne ispravljena, ne okrnjena, niti u ikakvom svom dijelu sumnjiva, već slobodna od svake pogreške i sumnje, ovom našom kr. poveljom pismu od riječi do riječi bez umanjivanja ili ikakva uvećavanja uklopljenu i učvršćenu u svem njezinu sadržaju i točkicama, uslovima i člancima potvrđujući napred spomenutim c. Kr. ugledom milostivo primismo, potvrdismo, pokrijepismo, odobrismo i milostivo odredismo, da se gore navedeni samostan sestara milosrdnica u slob. kr. gradu našem Zagrebu osnovan navijeke vrijedi i prijaznu našu povrh toga kr. povelju dadosmo.

Dano... u Beču, dana 25. decembra godine Gospodnje 1844. a kraljevanja našega u kraljevinama Ugarskoj i Češkoj i ostalim 10. godine.“

Ferdinand v.r.

Antun grof Mailath mp

Gradeći samostan i osiguravajući svojom Zakladnicom uzdržavanje, biskup Haulik vodi u isto vrijeme brigu o tome da dobije potreban broj sestara koje će u Zagrebu započeti s odgojem ženske školske mladeži i dvorbom bolesnika. Obraća se na Beč i dobiva više puta obećanje da će mu iz tamošnjeg zavoda sestara milosrdnica dati potreban broj sestara, ali na kraju stigne biskupu Hauliku neugodna vijest da Beč ne može poslati sestre radi nenadane kuge koja je decimirala sestarske redove. To mu saopćuje bečki nadbiskup u pismu od 10. travnja 1845. (12)

U neprilici obraća se Haulik 20. travnja 1845. Bernardu Galuriju, biskupu Briksena u Tirolu, a istovremeno i biskupu Graza moleći ih da mu iz svojih dijeceza pošalju nekoliko sestara: „Nakon toliko briga i žrtava muči me teška skrb glede samih milosrdnica gdje da ih i kako da ih dobijem. Preuzvišeni mi bečki knez nadbiskup, koga sam silno zamolio, da mi još ovog proljeća pošalje tri ili četiri sestre, sada istom odgovara, da ne može, koliko bi god rada, udovoljiti mojoj želji najviše radi silnoga pomora, koji se pokazuje kod istih sestara milosrdnica u Beču... Što sam se dakle sigurnije nadao, da ću iz Beča dobiti tih nekoliko sestara, koje će postaviti temelj zagrebačkoj kući, to mi je teže, da me sada ta nada izdaje. A povećava ne malo moju skrb i to što predviđam, da mi prijeti pogibao, to budem izvrgnut ruglu, ako bude morala ostati prazna ta zgrada, tako velika... Pa i to, što vidim, da će tako taj moj pothvat biti izložen mnogim kritikama zlobnih ljudi, kojih nigdje ne fali, kad se radi osobito o promicanju vjerskih ciljeva. I nikako se ne mogu bez teške boli u duši... Uostalom tvrdo se nadam, da će me Vaša višost ubrzo utješiti ljubeznim odgovorom“. (13)

Ohrabrenje je stiglo iz Briksena. Iz Haulikovog pisma od 18. lipnja 1845. doznajemo da će mu se „koncem kolovoza poslati šest sestara milosrdnica“. (14) Tako se neočekivano sretno riješilo pitanje prvih sestara milosrdnica za zagrebački samostan.

---

12) Original ovoga pisma u Acta oecon. aedif. 501. u arhivu zagreb. nadb.

13) J. LAHNER, isto, str. 2.

14) J. LAHNER, str. 7.

Gajeve „Novine horvatsko-slavonsko-dalmatinske“, od 7. rujna 1845, br. 73, naglašuju: „Sverha će ovim duvnama biti: odhranjivanje ženske dētce i čuvanje bolestnikah. Sve ovo bez ikakve platnje. Ako promotrimo, da kod nas ne ima nikakvog zavoda za odhranjivanje ženske osobito siromašne dētce, nećemo moći uzkratiti našu hvalu utemeljitelju ovoga zavoda. Jedino što želimo jest, da bi se brže bolje i od naših domorotkinja nekoje svetom ovome zvanju posvetile, koje bi bile u stanju odhranjivanja mladeži narodni pravac poděliti, da nam ženske naše glave nemoraju vĕkoma samo kao lutke tuđem življu tumarati. Duvne ove spadaju na red tako zvanih sivih sestara...“ (15)

OTVARANJE ZAGREBAČKOG SAMOSTANA

Svečano otvaranje samostana upriličeno je 14. travnja 1846. (16) O tome svjedoče zagrebačke novine „Agrarmer politische Zeitung“ i Gajeve „Novine horvatsko-slavonsko-dalmatinske“ od 9. svibnja 1846., koje iz mađarskih novina „Nemzeti Ujsag“ prenose članak u kojem se biskupa Haulika naziva „pervim mužem sadašnje dobe“ te „nadahnutim uzoritim duhom svoga zvanja vođen milosrđem i u obće kerstjanskom ljubavlju prema bolujućem čovĕčanstvu“. (17) Istaknuta je i svrha sestara: „nastojanje bolestnih imenito ženskih glavah i sversi shodno odhranjivanje dĕvojčicah“. (18) Istaknuto je da sestre već naveliko rade i da u svom zavodu imaju „sto pedeset dĕvojčicah... među kojima ima i četrdeset, koje budući iz udaljenih ulicah i od siromašnih roditeljah na podne ni kući ne idu, nego u manastiru dobivaju hranu; a u bolnici, akprem se je pedeset ženskih glavah životu povratilo, a umrla nije ni jedna“. (19)

Kod inauguralnih svečanosti biskup Haulik je održao pobudni govor u kojem je poželio sestrama da budu vesele u nadi, strpljive u nevolji, ustrajne u molitvi, požrtvovne za siromahe, ljubezne za nesretnike. Tog dana su dvije kandidatice, također iz Tirola, primile redovničko odijelo. Na istoj svečanosti položila je zavjete sestra Karolina Frubeck, jedna od sestara koje su 5. rujna 1845. godine stigle u Zagreb.

U pismu upućenom 15. travnja 1846. carici Karolini Augusti, biskup Haulik govori da nedjeljnu školu kod sestara milosrdnica pohađa 40–70 služavki, koje nisu nikako u školu išle, a vrlo lijepo napreduju kako u čitanju i pisanju tako i u vjeronauku. Ističe da je generalna predstojnica tirolske provincije prisustvovala svečanosti otvaranja samostana i povećala zagrebačku zajednicu za još četiri sestre. Tada je već bilo 14 sestara: 4 zavjetovane i 10 novakinja.

---

15) J. LAHNER, str. 42.

16) Crkva je blagoslovljena 18. prosinca 1845. Usp. Povijest družbe, Zagreb, 1935, str. 14.

17) J. LAHNER, str. 49.

18) Isto, str. 49.

19) Isto, str. 49.

Tek što su se udomile sestre počinju svojim djelovanjem, u prvom redu otvaranjem škole. (20) Škola je počela radom još u listopadu 1845. s dva razreda. Godine 1846. sestre su imale tri školska odjeljenja. Povjerenje u odgojni rad sestara i zadovoljstvo starih Zagrepčana potvrđuje veliki broj upisane djece. Na temelju klasifikacije učenica javne djevojačke škole kod milosrdnih sestara saznajemo da je školske godine 1845/46. u trećem razredu 66, a drugom 90, a u prvom 115 učenica. Broj od 271 učenice za prvu godinu premašio je sva očekivanja. Na svršetku prve školske godine „Agramer politische Zeitung“ u br. 66 iz 1846. godine piše da je „taj učevni zavod jedan od najodličnijih u našoj domovini. Učiteljice su izvrsne, sasvim su se posvetile svome zvanju, nisu zadovoljne time da izvrše svoju dužnost... čine koliko samo mogu, posvećuju sve svoje sile odgoju povjerenih im djevojčica... Ne žacaju se nikakva truda, da ih njihove učenice razumiju. Iz ljubavi prema svojim učenicama Hrvaticama, jedna je redovnica, rođena Njemica naučila hrvatski jezik tako da je na javnom ispitu mogla hrvatski ispitivati“.

(21)

Uspjesi i pohvale stimuliraju rad sestara koje početkom 1846. otvaraju bolnicu u svom samostanu. Dvorba bolesnika ograničena je samo na ženske bolesnice u kućnoj bolnici. Počelo je sa dvanaest kreveta 1. siječnja 1846. godine. Kanonik Haraminčić je već prije u tu svrhu utemeljio glavnicu od 2000 forinti. Zaklada je ostvarena tek 1847. godine.

(22)

Ne samo da su sestre od početka nedjeljama poučavale u čitanju, pisanju i računjanju, one su također pomagale kod vjeronaučne pouke. (23) U to vrijeme nije se naime ni u jednoj zagrebačkoj crkvi držao kršćanski nauk.

Osim djevojačke škole osnovana je škola za ručni rad sa oko 150 učenica.

Uspješan rad sestara u Zagrebu nije ostao nezapažen. Povjerenje u njihov nesebičan rad raslo je kod građanstva i kod gradskog poglavarstva koje je osim ubožnice sestrama ponudilo opskrbu ženske kaznionice.

---

20) S. L. BALIJA (Povijest ženske učiteljske škole ss. milosrdnica u Zagrebu, Zagreb 1924, str. 8) donosi pismo jednog učitelja koje u mnogome ilustrira tadašnje stanje nižeg školstva u Hrvatskoj: „Dragi goszpon kollega! Pishem Nym ov liszth vu velike stiszke. Zutra by imel byti prinasz veliky egsamen; ja pak i moxy dyaki nikaj nezname; to je niszmose mogly tak hitro prirediti. Najmi za pet ran Krisztushevih pomogneju vezda, arbu zlo, najmi poshleju 15 ali 20 Nhiovy najboljshi dechakov y pucic, ja je bum zatmar 6 vur potrebuval najmi veruju ja Nym nikaj nanih nepokvarim y-jeszcm tak nyhov najpreshtimaneshy i na szluszbu najpripravneshi“.

21) J. LAHNER, str. 61.

22) Ova je samostanska nedjeljna škola postojala nekih 70 godina, sve tamo do prvog svjetskog rata kao permanentni tečaj za nepismene.

23) PFANNER, Kronika, str. 16.

Za ovako proširen rad trebalo je više sestara. Dolazile su i domaće kćeri te se započeto djelo moglo uspješno nastaviti – sve dok se nije javila potreba za osamostaljenjem od Tirola. Biskup Haulik ni tu nije zatajio. Na vrijeme je uvidio problem i riješio ga 22. studenog 1856. Tako samostalne zagrebačke sestre milosrdnice s matičnom kućom u Zagrebu, nisu se zatvorile u granice Hrvatske. Ubrzo su se proširile po Balkanu, kao njegovateljice ranjenika (1848/49), a kasnije su pošle i preko Oceana.

SUMMARY

The Sisters of Charity came to Zagreb from Tirol on September 5th, 1845 on the initiative of Haulik, Bishop of Zagreb. They had to take on themselves the organization of primary schools in the city of Zagreb, education of girls and to take care of the sick. Bishop Haulik immortalized that enterprise by a famous Donation (1844) approved by Tzar Ferdinand's grand document.

Sisters began their work by opening schools and attending the sick. Their work was stimulated by a cordial and confidential acception bestowed on them both by the inhabitants of Zagreb and the city government. Home daughters were also entering the convent. In time a necessity for their independence could be felt. In 1856 they parted from their seat in Tirol. From then on Sisters of Charity of Zagreb began to enlarge their work beyond the borders of Croatia and even over the Ocean.